

LÄSANVISNING FÖR NATURVÅRDS- OCH FRILUFTSPLAN FÖR KARLSTADS KOMMUN, DEL 3 – VÄRDEFULLA NATUROMRÅDEN

Naturvårds- och friluftsplänen för Karlstads kommun består av tre delar:

- **Del 1** är en handlingsplan med mål och åtgärder för perioden 2014-2020.
- **Del 2** är en nulägesbeskrivning och analys av naturen och naturvårdsarbetet inom Karlstads kommun.
- **Del 3** – Värdefulla naturområden, är en objektskatalog över kända områden inom Karlstads kommun med särskilt höga naturvärden eller friluftsvärden. Objektskatalogen utgörs av en interaktiv webb-karta med länkade presentationer för varje utpekade område. Webb-kartan finns på karlstad.se

Denna läsanvisning ger en bakgrund till vilka underlag och kriterier som legat till grund för urvalet av områden som presenteras som ”värdefulla naturområden” och förklarar innebörden av de olika uppgifterna som finns med.

Naturvärden respektive friluftsvärden presenteras i var sitt skikt på webb-kartan. Det förekommer att områden med naturvärden och områden med friluftsvärden överlappar helt eller delvis med varandra på kartan, men de har alltid var sin presentation.

Objektskatalogen kommer att kompletteras kontinuerligt med ny information och nya områden utifrån tillkommande kunskap. Vart 10:e år kommer en mer genomgripande revidering att göras.

Observera att det även finns områden som inte pekats ut i naturvårds- och friluftsplänen som kan ha höga naturvärden eller friluftsvärden. Naturvårds- och friluftsplänen bygger på kommunens nuvarande kunskap. Kunskapen om naturvärden kompletteras löpande genom att nya inventeringar och artobservationer görs. Det finns också områden med vissa naturvärden som kan vara av stor betydelse lokalt, till exempel vid detaljplanering av ett område, men som inte bedömts ha tillräckligt höga naturvärden för att tas upp i naturvårds- och friluftsplänen kommunövergripande redovisning.

OMRÅDEN MED NATURVÄRDEN

Kunskapsunderlag

Karlstads kommuns tidigare naturvårdsprogram från 1995 har varit ett av de viktigaste underlagen för den nya objektskatalogen ”Värdefulla naturområden”. Före 1995 hade länsstyrelsen genomfört två allmänna kommuntäckande inventeringar i Karlstads kommun, år 1977 och 1987. I naturvårdsprogrammet från 1995 inarbetades även resultat från den rikstäckande våtmarksinventeringen (VMI), ängs- och hagmarksinventeringen 1988-1993, naturskogsinventering, riksintressen för naturvård och flera områdesinventeringar och artinventeringar.

Vid framtagandet av naturvårds- och friluftsplänen har en del av områdena i det tidigare naturvårdsprogrammet återbesökts i fält, samtliga beskrivningar har uppdaterats och kartan har kompletterats med ett stort antal områden utifrån ny kunskap.

Kunskap som tillkommit efter 1995 och som inarbetats i den nya naturvårds- och friluftsplänen är bland annat:

- *Natura 2000-områden* har pekats ut och bevarandepaner för dessa har tagits fram av länsstyrelsen.
- *Nyckelbiotopsinventeringen* som genomförts av skogsstyrelsen på all privatägd skogsmark. Större skogsägare som Bergvik skog, Karlstads stift och Karlstads kommun har genomfört egna nyckelbiotopsinventeringar.
- *Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-04* genomfördes av länsstyrelsen och redovisas i jordbruksverkets databas TUVA.
- *Ängs- och naturbetesmarksinventering, 2012* genomfördes av Karlstads kommun som en uppföljning av samtliga kända ängs- och naturbetesmarker inom kommunen.
- *Skötselplan för Vänerstranden inom Karlstads kommun.* 1999 gjordes en översiktlig naturinventering av hela Vänerstranden inom kommunen samt fördjupade inventeringar i vissa delar.

- *Levande vattendragmiljöer i Karlstads kommun.* 2001-2003 dokumenterades vattendragen Prosgårdsälven, Horssjöälven-Mobäcken, Byckelsälven, Ölman med biflöden och Svartån av Karlstads kommun.
- *Nationellt värdefulla och nationellt särskilt värdefulla vatten* pekades år 2007 ut av naturvårdsverket respektive fiskeriverket.
- *Övrigt värdefulla vatten*, pekades ut av länsstyrelsen år 2007 i samband med att de nationellt värdefulla vattnen identifierades.
- *Länsstyrelsens biotopkartering av vattendrag* genomfördes i Karlstads kommun år 2010 och pekar bland annat ut potentiella limniska nyckelbiotoper.
- *Artrika vägkanter.* Vägverket/Trafikverket har 2009-2011 inventerat väggkantsfloran utmed vägar som de förvaltar inom Karlstads kommun.
- *Inventering av skogsområden lämpliga för skydd inom Karlstads kommun, främst tätortsnära kommunägda skogar* genomfördes år 2013 av skogsstyrelsen på uppdrag av Karlstads kommun.
- *Inventering av sandstränder vid Väneren med fokus på förekomsten av mindre myrlejonslända, värdet för friluftslivet samt vegetationens utbredning*, genomfördes 2013 av Karlstads kommun.
- *Artportalen.* Uppgifter om rödlistade arter och andra naturvårdsintressanta arter inrapporteras kontinuerligt till Artportalen från både privatpersoner och yrkesverksamma.
- *ArtDatabanken* har fler artuppgifter än de som går att hämta från Artportalen. Utdrag från Artdatabanken på samtliga observationer av rödlistade arter inom Karlstads kommun har hämtats 2014-01-22.
- Flera *mindre områdes- och artinventeringar* inom avgränsade områden har genomförts i samband med olika planarbeten, reservatsbildning eller olika naturvårdsprojekt på uppdrag av kommunen, länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller olika intresseorganisationer.

Urval och värdering

De objekt som lyfts fram som områden med naturvärden i naturvårds- och friluftsplänen är främst av sådant slag att de är mer eller mindre ovanliga i "vardagslandskapet". Med vardagslandskap menas till exempel den brukade skogen och större delen av odlingslandskapet, exempelvis gödslade åkermarker.

Kriterier som har varit viktiga vid urvalet av områden med naturvärden i Karlstads kommun är:

Orördhet – hur opåverkat området är av ingrepp eller onaturliga störningar.

Kontinuitet – naturliga eller kulturskapade biotoper som utvecklats utan betydande avbrott antingen genom ingrepp eller upphörd hävd, till exempel naturskogar, örörda mossar eller naturbetesmarker som skötts under lång tid.

Ekologisk funktion – till exempel områdets betydelse för olika arters spridning i landskapet, reproduktion, födosök eller rastning. Sambandet med intilliggande biotoper är också viktigt. Ju fler samband det finns med liknande områden i närheten, desto större är värdet, det vill säga området fyller en funktion som är viktig för naturvärdena även i andra områden.

Mångformighet – mångfald av naturtyper och arter ger ett högre värde, beror ofta på storlek och terrängförhållanden.

Storlek – stora områden är mer värdefulla än små om de är lika i övrigt.

Raritet – för regionen sällsynt naturtyp eller art alternativt en naturtyp som är ovanlig i landet.

Förekomst av rödlistade arter

Förekomst av signalarter och biotoper som generellt har en hög artrikedom.

Förekomst av kommunens ansvarsarter – det vill säga arter som Karlstads kommun valt att ta ett särskilt ansvar för, eftersom en betydande andel av arten finns inom kommunen.

Naturvärdesklass

Objektens naturvärde anges i en tregradig skala enligt följande:

Klass 1 – högsta naturvärde, områden av nationellt intresse

Klass 2 – mycket högt naturvärde, områden av regionalt intresse

Klass 3 – högt naturvärde, områden av kommunalt intresse

Klassificeringsmetoden följer riktlinjer för värdering av natur som utarbetats av naturvårdsverket och som använts i översiktliga naturinventeringar och naturvårdsplanering i Sverige sedan 1970-talet. Riktlinjerna anger faktorer och utgångspunkter som är viktiga att väga in vid värdering av natur. De anger dock inte så tydligt vilken typ av objekt som bör hamna i vilken klass. Nedan beskrivs hur klassificeringen används i Karlstads kommun.

Klass 1 – inkluderar alla objekt som är av riksintresse för naturvård, alla Natura 2000-objekt, våtmarker av klass 1 enligt våtmarksinventeringen (VMI) och ytterligare ett par landskapsobjekt som innehåller ett kluster av värdekärnor, till exempel nyckelbiotoper eller ängs- och naturbetesmarker och som kommunen bedömt vara av nationellt intresse. Större områden kan ha ett särskilt högt värde för att flera naturvärden finns relativt samlat i landskapet. Ingående delområden kan, om de bedöms var för sig, vara av en lägre naturvärdesklass.

Klass 2 – används för de flesta skogliga nyckelbiotoperna, våtmarker av klass 2 enligt våtmarksinventeringen (VMI), några ängs- och naturbetesmarker, bland annat flera strandängsbeten, vissa viktiga lokaler för hotade arter

Klass 3 – används för de skogliga naturvärdesobjekten (enligt skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering), våtmarker av klass 3 (enligt VMI), de flesta ängs- och naturbetesmarkerna, lokaler för de arter Karlstads kommun valt att peka ut som kommunala ansvarsarter.

Klassningen av varje enskilt objekt skall betraktas som ett medelvärde. Det innebär att ett objekt som erhållit klass 2 kan innehålla delar med såväl högre som lägre klass.

Klassning utifrån artförekomst har bara gjorts när det gäller arter som med god sannolikhet kan finnas kvar i området eller kan återkomma till området. Arter som tillfälligt observerats i för arten osannolika miljöer beaktas inte. Fågelobservationer beaktas bara om objektet under flera olika år konstaterats vara en häckningsplats eller värdefull rastningsplats för arten. Artobservationer som gjorts tidigare än år 1970 har inte beaktats.

Värden

För att karakterisera områden utifrån deras huvudsakliga värden redovisas dessa intresseaspekter för varje område med följande beteckningar:

B – botanik
Z – zoologi
G – geologi
H – hydrologi
K – kulturmiljö
L – landskapsbild
F – friluftsliv

För att ett område ska pekas ut som ett område med naturvärde i naturvårds- och friluftspanen måste det ha botaniska, zoologiska eller geologiska värden. Värden för hydrologi, kulturmiljö, landskapsbild och friluftsliv redovisas som komplement till naturvärdet och utgör ett stöd för klassificeringen.

Huvudområden och delområden

Objekten som presenteras som "Värdefulla naturområden" kan vara av vilken storlek som helst. Ibland finns ett eller flera delområden inom ett huvudområde. Varje delområde har då en egen presentation. Anledningen till att ett område beskrivs som delområde i stället för att det inkluderas i huvudområdet och beskrivs tillsammans med övriga delar av huvudområdet kan bero på att området skiljer sig från huvudområdet genom ett annat naturvärde eller

annan naturtyp. Det kan också bero på vilket kunskapsunderlag som finns, då utgångspunkten varit att behålla en hög detaljeringsgrad i beskrivningarna när det finns ett detaljerat kunskapsunderlag. Därför har de flesta nyckelbiotoper och skogliga naturvärdesobjekt fått en egen beskrivning. Nyckelbiotoper med samma typ av skog som ligger i nära anslutning till varandra har i vissa fall slagits samman och fått en gemensam beskrivning. Samtliga ängs- och naturbetesmarker och våtmarker av klass 1-3 har fått egna beskrivningar och är således delområden om de ligger inom ett större område med höga naturvärden.

Överst i objektpresentationen anges om det är ett huvudområde eller delområde som presentationen handlar om. I objektpresentationens faktaruta anges alltid om objektet innefattar delområden eller innefattas i ett huvudområde om så är fallet.

Objektsnamn

Objektsnamnen är unika för respektive område på kartan. Ett område med naturvärden kan dock ha samma namn som ett område med friluftsvärde som ligger på samma plats, även om gränsen skiljer sig något mellan de båda objekten. Områdenas namn utgår i möjligaste mån från namn som finns på den topografiska kartan. Ibland har namnen kompletterats med beteckningar som "sydväst om..." eller "östra...". En del områden ligger dock mycket tätt och det har i vissa fall varit nödvändigt att även använda namn som inte finns på den topografiska kartan samt tillägg till namnet med exempelvis en naturtypsbeteckning, till exempel "Herröns strandäng" och "Herröns våtmark". Om objekten har namn i det tidigare naturvårdsprogrammet för Karlstads kommun eller andra tidigare inventeringar har dessa använts.

Areal

Anger objektets areal i hektar (ha) uppmätt digitalt i webb-kartan.

Naturtyp

Naturtyp anges för varje objekt.

Nyckelord

Nyckelorden följer en nyckelordslista som upprättats av kommunen. Nyckelorden ska tillsammans med andra uppgifter i faktarutan hjälpa läsaren att snabbt få en uppfattning om vad det rör sig om för typ av område och värden.

Skyddsstatus

Skyddsstatus anges i de fall ett område har ett skydd som naturreservat, biotopskydd, naturvårdsområde, naturvårdsavtal, naturminne, utvidgat strandskydd, landskapsbildsskydd eller har pekats ut som Natura 2000-område, riksintresse för naturvård, riksintresse för friluftsliv, riksintresse för turism och friluftsliv (MB 4 kap) eller riksintresse för kulturmiljövård. Gränsen för skyddet överensstämmer inte alltid med objektsgränsen, utan skyddet kan omfatta en del av det område som beskrivs. Det generella strandskyddet och generella biotopskydd redovisas inte.

Beskrivning

Ger en kortfattad beskrivning av områdets naturförhållanden och värden i löpande text. Hur detaljerad beskrivningen är beror på vilket kunskapsunderlag som finns att tillgå samt på områdets storlek. Ett mycket stort område får av naturliga skäl en mer översiktlig beskrivning.

Rödlistade arter

Anger vilka arter som finns upptagna på ArtData-bankens rödlista från år 2010 över nationellt hotade och nära hotade arter som har påträffats i området. Efter artnamnet anges artens rödlistekategori med följande beteckningar:

NT = nära hotad	EN = starkt hotad
VU = sårbar	CR = akut hotad

Indikatorarter

Anger arter som påträffats inom objektet som inte är rödlistade, men som har ett indikatorvärde genom att de är typiska för den aktuella miljön och indikerar ett visst naturvärde. Inom ängs- och naturbetesmarkerna används exempelvis ett antal kärnväxter som gynnas av bete eller slåtter, men som konkurreras ut när hävden upphör, som indikatorarter. I skogen används arter som är knutna till den aktuella skogstypen och som gynnas till exempel av lång skoglig kontinuitet, tillgång till död ved eller solbelysta trädstammar.

Lämpliga åtgärder

Här anges vilka åtgärder som är önskvärda för att områdets höga naturvärden ska bibehållas eller utvecklas. För vissa områden anges även åtgärder som bör undvikas för att områdets naturvärden ska finnas kvar. Att en åtgärd anges här innebär inte att åtgärden måste genomföras. På privata marker är det förstået ägaren som tar beslut om åtgärden ska utföras. För vissa typer av åtgärder krävs också olika tillstånd från myndigheter innan åtgärden får genomföras.

Hänvisning

Anger källor som utnyttjats som underlag för de uppgifter som redovisas i objektspresentationen.

OMRÅDEN MED FRILUFTSVÄRDEN

Kunskapsunderlag

I Översiktsplan 2012 för Karlstads kommun redovisas närströvområden, friluftsområden och områden med potential för naturturism på karta. I naturvårds- och friluftsplanen har kartan kompletterats med några närstövområden och friluftsområden samt badplatser, småbåtshamnar, båtramper, kanotvatten, fiskevatten, skridskoområden, motionsspår, ridleder, mountainbikeled, diskgolfbana, skidbacke, klätterområden och stränder med rekreationsvärden. Områden med potential för naturturism redovisas inte som egen kategori här.

Kännedomen om områden med friluftsvärden grundar sig främst på kommunens egen kunskap. De flesta av de områden där det finns anläggningar för friluftsliv, så som vandringsleder, rastplatser, motionsspår, småbåtshamnar och badplatser förvaltas av kommunen. Kompletterande kunskap har inhämtats från olika intresseföreningar som är engagerade inom friluftsliv. Kännedomen om rekreationsområden vid stränder grundar sig på inventeringar som genomfördes av kommunen under 1990-talet. Kartläggningen av stränder kan dock inte ses som fullständig och har heller inte genomförts vid alla sjöar och vattendrag i kommunen.

Urval och värdering

Att ett område bedöms ha höga värden för friluftslivet har sin utgångspunkt dels i de naturgivna och skapade förutsättningarna för friluftsliv och dels i hur tillgängligt och välbesökt området är av människor.

Faktorer som är av särskild betydelse vid bedömning av ett områdes värde för friluftslivet är:

- områdets kvalitet, dvs natur- och kulturgivna värden, men också frånvaro av buller och andra störningar.
- framkomlighet, dvs möjligheter att använda området beroende på natur och topografi
- vilka typer av friluftaktiviteter som kan utövas i området, vilket i hög grad beror på områdets specifika kvaliteter men också på vilka åtgärder som gjorts och vilka anordningar för friluftslivet som finns i området.
- avstånd till bostadsområden.
- möjligheter att nå området via gång- och cykelvägar med mera.
- samband mellan olika friluftsområden och stråk från bostadsområden.

Klassificering

Objekten med friluftsvärden som presenteras med beskrivningar i naturvårds- och friluftsplanen klassificeras som riksintressen, friluftsområden eller närströvområden. Dessa begrepp definieras nedan.

Badplatser, småbåtshamnar, båtramper, kanotvatten, fiskevatten, skridskoområden, motionsspår, ridleder, mountainbikeled, diskgolfbana, skidbacke, klätterområden och rekreationsvärden vid stränder redovisas endast på kartan och klassificeras inte.

Riksintressen – områden som bedöms vara av nationell betydelse för friluftslivet kan av regeringen pekas ut som riksintresse för friluftsliv. Områden som är av riksintresse ska enligt miljöbalken (MB) skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada deras värden eller möjligheterna att använda dem för avsett ändamål. Hela Väneren med öar och stränder utgör riksintresse för det rörliga friluftslivet (enligt 4 kap 1-2 §§ MB). Norra Vänerskärgrården utgör dessutom riksintresse för friluftslivet (enligt 3 kap 6 § MB). År 2012-2014 pågår en översyn av vilka områden i Sverige som bedöms vara riksintresseområden för friluftslivet.

Friluftsområden – områden som har besökare från många delar av kommunen och ofta har besöksvärde även för turister. Attraktionsvärdet i ett friluftsområde kan vara kommunalt, regionalt eller nationellt/internationellt. I områdena finns oftast anläggningar för friluftslivet i form av informationstavlor, markerade leder, rastplatser eller liknande. Friluftsområdena har stor betydelse för kommuninvånarnas folkhälsa och upplevelse av livskvalitet. Dessutom kan dessa områden vara av värde för turismnäringen.

Närströvområden – ligger nära bostadsbebyggelsen och nyttjas främst av dem som bor på promenadavstånd från området, det vill säga attraktionsvärdet är främst lokalt. Närströvområden har stor betydelse för möjligheten att vistas i naturen för boende i de omkringliggande stadsdelarna. Huvudsaklig användning är t.ex. motion, långpromenader, lek för barn och liknande. I många närströvområden inom kommunen finns bland annat motionsspår. Närströvområdena har särskilt stor betydelse för den vardagliga rekreationen och möjlighet till friluftsliv i närmiljön, men de är samtidigt av mycket stort värde för kommuninvånarnas folkhälsa och upplevelse av livskvalitet.

Övriga definitioner

Huvudområden och delområden, objektsnamn, areal, naturtyp, nyckelord, skyddsstatus, beskrivning, lämpliga åtgärder och hänvisning är andra uppgifter som presenteras för de olika objekten med friluftsvärden. Dessa definieras under rubriken Områden med naturvärden ovan.

ÖVRIGA SKIKT I WEBB-KARTAN VÄRDEFULLA NATUROMRÅDEN

I webb-kartan Värdefulla naturområden finns också ett antal andra kartsikt som man kan tända och släcka efter eget intresse. Det rör sig dels om riksintressen och skyddade områden där gränserna ligger fast. Dessa områden inkluderas i områden med naturvärden av klass 1-3, men yttergränsen sammanfaller inte alltid. Det finns därför flera områden med naturvärden som presenteras i naturvårds- och friluftsplänen där en del av området utgörs av riksintresse eller ett skyddat område.

Riksintressen

Här visas riksintressen för naturvård, friluftsliv, kulturmiljövård, riksintresse för turismen och friluftslivet samt Natura 2000-områden.

Skyddade områden

Skyddade områden inkluderar naturreservat, naturminne, naturvårdsavtal, biotopskyddsområden, fågelskyddsområden, områden med strandskydd och landskapsbildsskydd.

Övriga naturvärden

Här visas några skikt med naturvårdsintressanta objekt som inte generellt har pekats ut som områden med naturvärden i naturvårds- och friluftsplänen beroende till exempel på att värdet är osäkert, att de har ett potentiellt framtida värde eller att det är frågan om punktobjekt. Dessa utgör ett komplement till den övriga informationen om värdefull natur.

Sumpskogar – skogsstyrelsen genomförde under åren 1990-1998 en rikstäckande sumpskogsinventering som främst baserades på flygbildstolkning.

Värdefulla träd – länsstyrelsen i Värmland har under perioden 2005-2010 i samarbete med skogsstyrelsen genomfört en inventering av skyddsvärda träd i flera värmländska kommuner, bland annat Karlstads kommun. De träd som har inventerats i projektet är träd med minst 70 centimeter i diameter, hålträd oavsett grovlek samt träd i alléer.

Potentiella strandängsbeten – strandängar som varit obetade under lång tid, men som skulle kunna restaureras och återfå höga naturvärden.

JÄMFÖRELSE MED NATURINVENTERINGEN I KARLSTADS KOMMUNS TIDIGARE NATURVÅRDSPROGRAM FRÅN 1995

Naturvärden

I naturvårds- och friluftsplänen presenteras i januari 2014 cirka 900 objekt med naturvärden. Jämfört med naturinventeringen i Karlstads kommuns tidigare naturvårdsprogram från 1995 där knappt 200 områden beskrevs är detta ett betydligt större antal. Många områden har tillkommit som en följd av ökad kunskap, främst genom skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Skogliga nyckelbiotoper och naturvärden utgör drygt hälften av objekten i kommunens naturvårds- och friluftspan.

Andra områden med höga naturvärden som tillkommit till följd av ökad kunskap är ett antal sandstränder och lövskogar utmed Vänerstranden, några artrika vägkanter, flera sjöar och vattendrag och ett stort antal tätortsnära skogar.

Vi har också valt att ta med vissa artlokaler.

Kända lokaler för de 15 arter som kommunen valt att peka ut som kommunala ansvarsarter finns med, bland annat småvatten med förekomst av större vattensalamander. Även bra lokaler för arter med högre rödlistekategori än NT (nära hotad) där det finns en tillräckligt väldefinierad lokalangivelse för att kunna avgränsas på kartan samt att det finns förutsättningar för att arten finns kvar har tagits med.

Det finns också områden som fallit bort som områden med höga naturvärden. Jämfört med naturvårdsprogrammet 1995 utgår sju naturbetesmarker på grund av att de inte betats under senare år och nu är så igenväxta att de vid inventeringen 2012 inte bedömts som restaurerbara. I stället har dock 20 ängs- och naturbetesmarksobjekt tillkommit jämfört med 1995. Dessa utgörs främst av strandängar där restaurering genomförts och betet har återupptagits.

Bland våtmarkerna utgår en mosse som ligger i anslutning till Karlstads nuvarande flygplats, vilken har byggts efter 1995 och påverkat mossen kraftigt.

Friluftsvärden

Omkring 60 områden pekas i naturvårds- och friluftsplänen ut som områden med friluftsvärden. Dessa klassificeras som närströvområden eller friluftsområden. I naturvårdsprogrammet från 1995 pekas också närströvområden och övriga områden av värde för friluftslivet ut. Närströvområdena överensstämmer till stor del med innehållet i nuvarande naturvårds- och friluftspan. Inom två närströvområden som fanns med tidigare planeras dock ny bebyggelse, varför dessa utgått ur objektskatalogen. Flera friluftsområden har tillkommit jämfört med 1995 till följd av att flera områden har ställts i ordning för friluftsliv med markerade vandringsleder, rastplatser och informationstavlor med mera.